

ДЯЧЕНКО М.Д.

ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ЖУРНАЛІСТА ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

На зламі тисячоліть особливо гостро постала проблема формування творчої особистості майбутнього журналіста, справжнього професіонала, адже саме йому довіряє громадськість, його думкою зацікавлюються читачі, глядачі, слухачі, а журналістська точка зору на події “сприймається як органічна частка його професійної діяльності, реально впливає на формування громадської думки й суспільної свідомості” [21].

Сучасні ринкові відносини потребують професійно компетентних і мобільних творчих фахівців, готових нести відповідальність за свої дії, слова й міркування, здатних успішно та ефективно самореалізовуватися й самовдосконалюватися в теперішніх соціально-економічних умовах.

Сьогодні професійна підготовка майбутніх журналістів є соціально-педагогічною проблемою, розв’язання якої дасть змогу привести реальний стан журналістської освіти в навчальних закладах України у відповідність із державним та соціальним замовленням. Упродовж останніх десятиліть сталися серйозні зрушення в змісті професійного навчання студентів-журналістів: змінилися її мета, зміст і спрямованість (на формування творчої особистості, здатної до саморозвитку, мобільності, творчої ініціативи, конкурентоспроможності).

Наразі потребують серйозного підходу до їх вирішення проблеми розвитку творчої особистості, організації навчально-творчого процесу студентів, створення умов для творчого самовиявлення кожного громадянина (на чому акцентується увага й у Національній доктрині розвитку освіти та Державній національній програмі “Освіта. Україна ХХІ століття”) [14], адже кожна людина прагне почуватися професійно затребуваною, самореалізовуватися, постійно самовдосконалюючись, бо саме життя сьогодні висуває нові вимоги до фахівців у кожній галузі, а “сучасні реалії потребують активізації розвитку особистості, її творчого потенціалу” [18, с. 47].

Актуальність порушеної в статті проблеми зумовлена необхідністю розробки сучасної моделі формування творчої особистості майбутнього журналіста, а також соціальною потребою людини в самовдосконаленні своєї професійної індивідуальності.

Актуальні питання професійної підготовки майбутніх фахівців, у тому числі й журналістів, у педагогічному процесі вищих навчальних закладів висвітлювали Д. Белухін, В. Березін, В. Болотов, Є. Климов, В. Кукушкін, В. Серіков, В. Ворошилов, Я. Засурський, С. Корконосенко, О. Короченський, В. Кудін, Г. Лазутін, В. Лозова, Є. Прохоров, В. Різун, Л. Світич, І. Тимченко, В. Фатиміна, Ю. Шаповал, В. Шкляр та ін.

Феномен творчості досліджувало багато вчених (філософів, психологів, педагогів, журналістикознавців тощо): Б. Ананьєв, А. Арнольд, А. Асмолов, М. Барг, Г. Батищев, М. Бердяєв, В. Біблер, Д. Богоявленська, Л. Буєва, Л. Виготський, Т. Волобуєва, Дж. Гілфорд, Ю. Давидов, В. Димов, Д. Ельконін, Б. Кедров, В. Клименко, Г. Костюк, А. Леонтєв, О. Лук, І. Маноха, А. Меренков, В. Моляко, Ф. Михайлов, Я. Пономарьов, А. Пуанкаре, В. Роменцев, С. Рубінштейн, С. Сисоєва, М. Скаткіна, Б. Сорокін, В. Степун, В. Столін, Т. Сущенко, В. Татенк, Б. Теплов, Е. Торранс, В. Шадриков, Т. Шамова, А. Шумилін, К. Юнг, Н. Яковлева, М. Ярошевський та ін.

Журналістську творчість досліджували В. Здоровега, М. Кім, І. Михайлин, Г. Лазутіна, О. Нерух, В. Олешко, О. Самарцев, С. Смирнов, Л. Світич, Ю. Шаповал та ін. Проблеми формування й розвитку творчої особистості майбутніх журналістів висвітлені в працях журналістикознавців: Р. Бухарцева, В. Горохова, О. Дорошук, В. Здоровеги, С. Корконосенка, В. Костюка, К. Маркелова, І. Михайлина, Є. Проніної, Є. Прохорова, В. Ученової та ін.

Проблема творчого мислення та його механізми висвітлена в наукових працях М. Бердяєва, В. Біблера, М. Бернштейна, А. Брушлинського, В. Енгельмейєра, Б. Кедрова, Б. Лезіна, В. Моляко, Р. Нємова, Я. Пономарьова, В. Пушкіна, І. Сумбаєв, Б. Теплова, П. Якобсона та ін.

Проблему культури діалогу (важливої риси творчої особистості журналіста) як складової професійної культури в різних сферах людського життя досліджували С. Амеліна, М. Бахтін, В. Берков, Л. Губерський, Т. Колбіна, Л. Лазарєв, О. Лисоченко, Т. Матвєєва, О. Михайлюта, М. Тузова, Я. Яскевич та ін. У журналістикознавстві питання творчого діалогу певною мірою висвітлили М. Гетьманець, В. Іванов, М. Кім, Г. Мельник, А. Москаленко, В. Олешко, П. Павлюк, В. Пельт, Є. Прохоров, Л. Світич, О. Тертичний, В. Ученова, Д. Чубата та ін.

Проте, на наше переконання, ще недостатньо уваги приділено дослідженню творчої особистості майбутнього журналіста; потребує серйозного дослідження та розробки сучасна модель формування творчого журналіста. Вирішення цих проблем сприятиме якісній професійній підготовці майбутніх працівників ЗМІ, спрямуванню вектора журналістської освіти на творче самовиявлення студентів, на розвиток у них планетарного інноваційного мислення, творчої індивідуальності та підготовки до реалізації ними свого духовно-творчого потенціалу.

Мета статті – розкрити сутність творчої особистості; висвітлити філософські, педагогічні, психологічні та журналістські погляди на проблему; окреслити соціальну роль журналіста в сучасному суспільстві.

Представники засобів масової інформації сьогодні стають “одним із компонентів психосоціального середовища існування людини, вони претендують на роль потужного фактора формування світогляду особистості та ціннісної орієнтації суспільства. Їм належить лідерство в галузі ідеологічного впливу як на особистість, так і на суспільство в цілому” [16].

Серед безлічі професій існують такі, що називаються творчими; їхні носії мають бути не просто компетентними фахівцями, а, насамперед, творчими особистостями, творцями оригінального продукту, зокрема інформаційного (який створюють журналісти).

Сучасний журналістикознавець Ю. Шаповал зазначає, що “журналістська діяльність виявляється не набором певних особистісних рис і навичок, розбавлених прагненнями та бажаннями. Ця діяльність – цілісний, специфічний спосіб життя, що органічно складає і наповнює все ество” [20, с. 312].

На думку вченого, найбільша роль у журналістському професіоналізмі належить його творчим складовим. Творчість є основним вектором, який спрямовує професійну діяльність журналіста.

Філософські тлумачення творчості традиційно зводяться до діяльності, яка створює щось нове, що не має аналогів. “У філософських концепціях буття, які виростили з досвіду ХХ століття проблема творчості виявляється однією з найважливіших. Вона розглядається як проблема існування конкретної людини (людей) у світі, як питання її особистісного досвіду, розвитку, життя” [11, с. 704].

У науковому світі існує багато поглядів і міркувань щодо творчості: на думку Л. Виготського, наприклад, це – створення нового; з точки зору А. Брушлинського, це – відкриття невідомого, подолання стереотипів і шаблонів; за визначенням С. Рубінштейна, творчість – це діяльність, яка створює дещо нове, оригінальне, що потім входить в історію розвитку не тільки самого творця, але й науки та мистецтва.

Творчість у тлумаченні Ю. Гагіна – це “спеціальна людська діяльність, що поєднує в собі значення як іманентної властивості людини, так і ознаки її способу існування, дійсності й виявляється у примноженні матеріальних та духовних цінностей, що характеризуються авторськими системами” [6, с. 142]. Ю. Фокін розглядає творчість як неформалізований процес виявлення або створення суб’єктом нових відомостей чи об’єктів духовної або матеріальної культури, які засновані на мисленні, що виходить за межі відомого, на реалізації власного бачення об’єкта [19].

Деякі дослідники безпосередньо пов’язують творчість із мисленням (Д. Гілфорд, П. Підкасистий, О. Тихомиров), з розвитком і виникненням нових структур, нового знання, нових способів діяльності (Я. Пономарьов), з певною діяльністю людини або колективу людей, що спрямована на створення нових, суспільно значущих цінностей (М. Гамезо, І. Домашенко).

Справжня творчість, на думку А. Маслоу, виявляється в людини й у повсякденному реальному житті, щоденному виборі життєвих ситуацій, в різних формах самовираження. Результатом творчості є “не тільки відображення наявних у досвіді людини дій та вражень, а й створення нових образів чи дій” [18].

Аналіз першоджерел, історико-педагогічної літератури, досліджень учених свідчить, що творчість є процесом, а не просто результатом якоїсь діяльності, яка приводить до створення нової якості. Творчість – це істинна

сутність людини, джерело розвитку та прогресу суспільства. Вільна творча самореалізація особистості є запорукою її успішної адаптації та інтеграції, здійснення нею свого професійного призначення.

Сутність творчості – у відкритті й створенні якісно нового, що має бодай якусь цінність. У науковій творчості відкриваються нові факти та закони, які існують, але не були відомими. Технічна творчість винаходить те, чого не було раніше, наприклад, нові пристрої, технічне обладнання тощо. В мистецтві відкриваються і створюються нові духовні й естетичні цінності, розкриваються нові художні образи, нові мистецькі форми. Філософська творчість поєднує в собі риси наукової та художньої творчості.

Виникає питання: що ж являє собою журналістська творчість? На думку російського журналістикознавця В. Олешка, це – “форма саморозвитку індивіда, розгортання його сутнісних сил за мірками свободи, форма залучення до вищих сенсів буття”, це – “одухотворена дія, що підносить особистість на якісно новий рівень” [15, с. 16].

Цікаві думки стосовно журналістської творчості висловлював І. Дзялошинський: “у сфері журналістики творчість у будь-яких її проявах являє собою складний сплав усвідомленого й неусвідомленого, суворих розрахунків та інтуїтивних осяянь. Цей процес неможливий без гри уяви, здатності фантазувати, інтуїтивно відчувати і сприймати. Але величезну роль відіграють і здатність журналіста критично, тверезо оцінювати ідеї, що виникають у його голові, вміння логічно мислити, розділяти творче й догматично-рецептурне мислення” [8].

Привертають увагу погляди сучасного українського журналістикознавця І. Михайлина, який стверджує, що “журналістика – творчість тому, що пов’язана з народженням нових духовних сутностей, із створенням раніше неіснуючих, невідомих, суспільно корисних цінностей” [13, с. 165].

Згідно з тлумаченням у “Сучасному словнику літератури і журналістики”, журналіст – це “представник творчої професії, у функціональні обов’язки якого входить збирання, обробка й поширення інформації через канали масової комунікації” [7, с. 205]. Як стверджують М. Гетьманець та І. Михайлин, професія журналіста надає людині широкі можливості самореалізуватися; “містить у собі елементи цілого ряду привабливих творчих професій, які самі по собі самодостатні й цікаві: письменника, режисера, актора, педагога, менеджера і навіть лікаря й психолога” [7, с. 205].

Суспільству сьогодні потрібний журналіст не лише функціонально готовий до професійної діяльності, а й сформований як творча особистість. За визначенням В. Андрєєва, “творча особистість – це людина, здатна до безперервного розвитку й самореалізації в одному чи кількох видах творчої діяльності” [2, с. 169].

На думку вченого, творчі здібності студентів у навчально-творчій діяльності виявляються в допитливості, інтересі, відчутті захопленості, емоційному піднесенні, прагненні до творчих досягнень, до лідерства, до отримання високої оцінки, особистої значущості, самоосвіти, самовиховання; а комунікативні здібності полягають у здатностях використовувати

досвід інших, співпрацювати з ними, відстоювати свою точку зору, переконувати інших, уникати конфліктів.

Цікаві риси творчої особистості підкреслював російський психолог Є. Басін, зазначаючи, що творчим людям притаманні незалежність, відкритість розуму, готовність повірити своїм і чужим фантазіям, сприйнятливість до нового й незвичайного, висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій, конструктивна активність у цих ситуаціях, розвинуте естетичне відчуття, прагнення до краси. Творча особистість характеризується не просто високим рівнем творчих здібностей, а й особливою життєвою позицією, власним світобаченням, духовним багатством внутрішнього світу, постійною спрямованістю на творчу дію в довіллі. На думку вченого, “проблема творчої особистості – це не тільки проблема психологічна, а й проблема гуманітарна та соціологічно-культурна” [3]. Це, на наше переконання, – проблема педагогічна й соціальна.

У чому ж феномен творчої особистості журналіста? Як підкреслював В. Здоровега, “журналістська душа – чутливий інструмент, який негайно резонує на настрої сучасників. Це одна з притаманних рис майстерності журналіста” [10, с. 14]. Нам імпонує дуже доречний у цьому контексті вислів В. Аграновського: “Можливо, здатність дивуватися й уміння жити за принципом “робочий стан” і є в кінцевому підсумку талант, з допомогою якого виникає у журналіста задум і народжується хвилююча тема?” [1].

Сучасна російська дослідниця О. Дорошук [9] розглядає творчу особистість у журналістиці в сукупності з професійними рисами, що формують творчий потенціал майбутнього журналіста, наголошуючи на ролі рівня готовності самого журналіста і його бажання працювати у сфері журналізму.

Виходу особистості журналіста на нові можливості самовдосконалення та професійного самовираження, як стверджує Ф. Олешко, сприяє творчість, що “набуває особливої сили, здається, що вона є необхідним додатком до його життя і підсилює його” [15, с. 106].

Творча особистість не може жити без творчості, оскільки найважливішою рисою творця є сильна і стійка потреба у творчості. “Творчими особистостями не народжуються, а стають. Креативна здатність, яка багато в чому має специфічний характер, виступає як ядро творчої особистості, але остання – продукт соціального, культурного розвитку, впливу соціального середовища і творчого клімату” [3].

Творча особистість майбутнього журналіста формується в процесі професійної освіти й соціального виховання. Суть соціалізації полягає в освоєнні соціальних ролей і набутті навичок рольової поведінки, яка відповідає вимогам журналістської професії.

Професія журналіста потребує нескінченного самовдосконалення, універсальної духовної діяльності. “Це професія професій” [7, с. 206].

Однією з основних рис творчої особистості майбутнього журналіста є здатність планетарно-творчо мислити. На думку С. Сисоєвої, розвиток творчого мислення студентів, ефективно використання навчального часу занять, підвищення рівня знань і вмінь, оволодіння основним арсе-

налом дослідницької роботи, отримання студентом результатів певною мірою через самостійну діяльність, набуття ним власного досвіду, професійних навичок є основними складовими розвитку творчого потенціалу особистості [17].

А дослідниця О. Гавалешко стверджує, що формування творчих компонентів залежить від сприятливих умов спілкування, схвалення, розуміння та підтримки, що “процес творчості є розвивальною взаємодією, у якій відбувається взаємовідображення, взаємозміна та взаємозбагачення особистості й оточуючого світу, що виявляється у творчому діалозі зі світом, з іншими, з самим собою. Сам діалог є цілісною динамічною системою, яка розвивається, насичується творчими елементами і збігається з творчістю” [5].

Оскільки становлення громадянського суспільства значною мірою залежить від “здатності засобів масової комунікації забезпечити суспільний діалог”, слід зазначити, що саме за допомогою журналістів “домінуюча у нашій країні “культура мовчазної більшості”, яку насаджували роками, починає опановувати стандарти спілкування сучасного цивілізованого світу з його акцентованою діалогічністю” [12, с. 27].

Журналістикознавець С. Виноградова стверджує, що “незважаючи на те, що в очах журналістів дар слова залишається одним з найнеобхідніших для професіонала, ні в теоретиків, ні в практиків немає єдиної думки про те, що ж все-таки найголовніше в системі здібностей. В усьому їх різноманітному комплексі виділяються базові характеристики (інтелект, емоційність, воля), соціальні (здатність до праці, творчості, особистісного розвитку), професійні (пізнавальні, проєктивні та комунікативні). Крім того, сучасному працівникові ЗМІ притаманні дослідні, акторські, режисерські, організаторські та комерційні задатки” [4, с. 27].

Як зазначає О. Дорошук, становлення та розвиток компетентного журналіста-універсала неможливі без розробки й реалізації науково-методичного забезпечення системи індивідуалізованого навчання майбутніх журналістів, створення умов, у яких відбуваються процеси формування й саморозвиток творчої особистості.

Сучасна молодь, у тому числі студентство, прагне до самореалізації через соціальну та професійну діяльність.

На наше переконання, прагнення навчити майбутнього журналіста самовіддано працювати над собою, постійно перебуваючи в стані творчого саморозвитку й роботи над шліфуванням своїх професійних і особистісних рис; розвивати його літературні, комунікативні, організаторські здібності й журналістський хист; формувати творчу особистість, неповторну індивідуальність; зміцнювати впевненість студента в правильному виборі майбутньої професії, посилювати його любов до журналістики не як до фаху, а як до особливого способу життя, філігранно поєднуючи її із всеохопним гуманізмом та високою духовністю, – все це й становить основу творчого підходу до підготовки майбутніх працівників ЗМІ.

Висновки. Отже, формування творчої особистості майбутнього журналіста повинно відбуватися згідно з вимогами, що висуваються сучасним інформаційним суспільством і професійним соціумом, з урахуванням специфіки творчої діяльності журналіста під впливом стимулювальних факторів в умовах педагогічно комфортного сприятливого навчального середовища, творчої атмосфери (близької до журналістської), духовної взаємодії студентів і викладачів, професійного діалогу з використанням творчого підходу до вирішення навчальних завдань і професійних проблем, що стимулюють творче мислення, з повагою до нових ідей і думок студентів.

Від якості освіти в галузі журналістики, від удосконалення системи психолого-педагогічних умов формування творчої особистості майбутнього фахівця ЗМІ безпосередньо залежать саморозвиток, самоосвіта, професійна творча самореалізація майбутніх журналістів.

Література

1. Аграновский В.А. Ради единого слова / В.А. Аграновский. – М. : Мысль, 1978. – 168 с.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского гос. ун-та, 1988. – 238 с.
3. Басин Е. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/psihologiya_i_pedagogika.
4. Виноградова С.М. Слагаемые журналисткой профессии / С.М. Виноградова // Основы творческой деятельности журналиста : учебник для студ. вузов по спец. “Журналистика” / редактор-составитель С.Г. Корконосенко. – СПб. : Знание : СПБИНВЭСЭП, 2000. – С. 7–58.
5. Гавалешко О.М. Интеграция коммуникативных та творчих компонентів у структурі самосвідомості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.01 / О.М. Гавалешко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 20 с.
6. Гагин Ю.А. Концептуальный словарь справочник по педагогической акмеологии : учеб. пособ. / Ю.А. Гагин. – 2-е изд. – СПб. : СПбГУПМ ; Балт. пед. академия, 2000. – 222 с.
7. Гетьманець М.Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / М.Ф. Гетьманець, І.Л. Михайлин. – Х. : Прапор, 2009. – 384 с.
8. Дзялошинский И.М. Журналистский интеллект и журналистское мышление [Электронный ресурс] / И.М. Дзялошинский. – Режим доступа: <http://www.library.cjes.ru>.
9. Дорошук Е.С. Системно-целевая индивидуализация обучения студентов-журналистов культуре творческой деятельности : дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : 13.00.01 / Е.С. Дорошук ; [Место защиты: Ин-т педагогики и психологии профессионального образования РАО]. – Казань, 2007. – 480 с.
10. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / В.Й. Здоровега. – 2-е вид., перероб. і доп. – Л. : ПАІС, 2004. – 268 с.
11. Современный философский словарь / под общ. ред. д. ф. н. проф. В.Е. Кемерова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Академический проект, 2004. – 864 с.
12. Кочубей Л. Діалог як спільна діяльність учасників політичної комунікації / Л. Кочубей // Трибуна. – 2008. – № 1–2. – С. 26–27.
13. Михайлин І.Л. Основы журналистики : підручник / І.Л. Михайлин. – 3-те вид., доп. і поліпш. – К. : ЦУЛ, 2002. – 284 с.
14. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта. – 2002. – № 26. – С. 3.
15. Олешко В.Ф. Журналистика как творчество : учеб. пособ. для курсов “Основы журналистики” и “Основы творческой деятельности журналиста” / В.Ф. Олешко. – серия “Практическая журналистика”. – М. : РИП-холдинг, 2004. – 222 с.

16. Поликарпова Е. Аксиологические функции масс-медиа в современном обществе [Электронный ресурс] / Е. Поликарпова. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks\Gurn\Polikarp\index.php.

17. Сисоєва С.О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С.О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта: Проблеми, пошуки, перспективи / за ред. І.А. Зязюна. – К. : ВІПОЛ, 2000. – 636 с.

18. Сіверс З.Ф. Феномен творчості як базова складова акмеологічного розвитку особистості / З.Ф. Сіверс // Освіта і управління. – 2008. – № 1. – С. 47–55.

19. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Ю.Г. Фокин. – М. : Академия, 2002. – 224 с.

20. Шаповал Ю.Г. Мистецтво журналізму : монографія / Ю.Г. Шаповал. – Л., 2007. – 320 с.

21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/10810806/zhurnalistika/zhurnalistika_tvorchist.

ЗАСКАЛЄТА С.Г.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В КРАЇНАХ ЄС

Наукова проблема розвитку професійної підготовки фахівців аграрної галузі як складової системи університетської освіти має пріоритетне значення, належить до фундаментальних наукових досліджень, оскільки її вирішення закладає фундаментальні основи в забезпеченні розвитку соціально-економічної системи суспільства.

На сьогодні перед економіками країн ЄС постало завдання вирішення нових проблем, пов'язаних зі змінами у сфері зайнятості, а отже, професійної підготовки фахівців.

Професійна підготовка фахівців аграрної галузі є не тільки засобом здобуття знань і навичок цієї наукової галузі, а і сприяє розумінню важливості збереження навколишнього середовища. Ця нова філософія освіти і навчання ставить за мету розуміння важливості навколишнього середовища разом із розвитком кожної особистості.

Професійна підготовка фахівців аграрної галузі вимагає визначення нових шляхів її розвитку та стратегій. Вони повинні включати також природничі і соціальні науки. Очевидно, що це має вплинути на методи навчання, організацію системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі та навчання впродовж життя для сільського населення, а також на освіту та професійну підготовку всіх груп, які до неї залучаються.

Профорієнтація суспільства на європейський простір, реформування сільського господарства на основі ринкових відносин, виникнення нового суб'єкта господарювання – власника засобів виробництва, перетворення землі в об'єкт продажу вносить кардинальні зміни в усі галузі української економіки, освіти, культури, людських відносин. Виникла нагальна потреба реформування одного зі стратегічних напрямів державотворення – освіти в цілому та професійної підготовки фахівців аграрної галузі зокрема. За цих умов актуалізується завдання вивчення зарубіжного досвіду щодо ви-